

NESKLAD TROŠKOVA ZA NAORUŽANJE I BORBENE EFIKASNOSTI

Snažan tempo usavršavanja vojne tehnike i naponi da se u toj oblasti postignu spektakularni uspesi i rekordne performanse ne samo da su povećali efikasnost savremenog naoružanja već i zavisnost njegove upotrebe od političkih i tehničkih uslova. Zbog toga, tvrdi autor članka,¹ mnoga savremena oružja ne mogu više da odgovore stratezijskim zahtevima, a što je još gore, mogućnost i efikasnost upotrebe velikog broja oružja nisu više u razumnoj srazmeri s njihovim troškovima proizvodnje.

Radi jasnoće treba odmah reći da savremena tehnička ostvarenja pružaju strategiji jedinstvene mogućnosti. Međutim, vijetnamski rat iz dana u dan dokazuje da tehničke preferanosti u naoružanju mogu predstavljati isti teret i prepreku, kao što je nekada oklop to predstavljao za srednjovekovnog viteza. Stoga autor smatra da treba konačno shvatiti da mnoga savremena oružja, uprkos ili baš zbog svoje efikasnosti, dometa ili velike brzine dejstva, ne odgovaraju više zahtevima prostora i vremena na pojedinim svetskim ratištima. Ona na njima stvaraju prazninu, koju slabije opremljene protivničke snage lako mogu da popunjavaju i da se na taj način uspešno nose sa snagama opremljenim tehnički daleko složenijim i skupljim borbenim sredstvima. Izgledi na uspeh u ovakvim slučajevima zavise od toga u koliko se meri tehnički dobro opremljene snage mogu prilagoditi datim situacijama.

Razrađujući ideju da se, uprkos sve većem povećavanju troškova proizvodnje naoružanja u svetu, borbeno efikasnost savremenih oružanih snaga, relativno, sve više smanjuje, autor to potkrepljuje sledećim činjenicama: američki tenk M-48 »Paton« koštao je pedesetih godina oko 150.000 dolara, dok savremeni tenk »Leopard« košta više od 250.000, a predviđa se da će najnoviji američko-nemački tenk M-70 koštati oko 600.000 dolara; novi izviđački mlazni avion RF-4 »Fantom« košta danas više od 5 miliona dolara, što znači dvaput više od borbenog mlaznjaka F-104 G »Starfajter«.

Činjenica je da se savremena borbeno tehnika sve više poboljšava i usavršava, ali se ni za jedno od gore pomenutih borbenih sredstava ne može tvrditi da su njihove borbene performanse povećane proporcionalno sa troškovima proizvodnje. Drugim rečima, dok se troškovi proizvodnje

¹ Vereinfachung tut not!, von Ferdinand Otto Miksche, *Wehr und Wirtschaft*, Savezna Republika Nemačka, jun 1970. god.

savremenih borbenih sredstava udvostručuju svakih deset godina, njihove borbene performanse maksimalno se povećavaju za svega 25 do 30%.

Iz ovoga sledi logičan zaključak da se, uprkos sve većem povećavanju troškova proizvodnje naoružanja u svetu, borbena efikasnost savremenih oružanih snaga, relativno, smanjuje. Ovakve tendencije u razvoju naoružanja su se do sada teško uočavale, pa se posledice toga teško mogu predvideti.

Što je borbeno sredstvo u tehničkom pogledu složenije, to se troškovi njegove proizvodnje sve brže povećavaju. Održavanje tehnički savršenijih borbenih sredstava je postalo danas toliko složeno da su oružane snage primorane da u tu svrhu angažuju sve veći broj civilnih stručnjaka. Tako se, na primer, troškovi održavanja i operativne upotrebe jednog tenka od 40 tona penju godišnje i do 25.000 dolara, što predstavlja oko 10% od njegove nabavne cene. Za poslednjih 20 godina troškovi proizvodnje tenkovske i artiljerijske municije povećali su se četiri puta, a raketa zemlja-vazduh i vazduh-zemlja osam puta.

Da bi se savremeno naoružanje moglo održavati u stalnoj operativnoj upotrebi, ističe autor, potrebno je imati mnogo strože kriterije u pogledu obuke ljudstva nego ranije. Zbog toga se i troškovi obuke u održavanju savremene tehnike sve više povećavaju. Prema dosadašnjim normama, odnos profesionalnih, kadrovskih vojnika prema obveznicima, rezervistima u borbenim jedinicama bio je gotovo uvek jedan prema tri.

Obučavanje jednog profesionalnog, aktivnog pilota mlaznog aviona u zapadnonemačkom Bundesveru košta danas više od 500.000 dolara, dok jednog obveznika, rezerviste, stručnjaka za strategijske vazduhoplovne snage, uključujući tu i amortizaciju tehničke opreme, troškove pomoćnog ljudstva, školsku municiju i gorivo — svega 18.000 dolara. Obučavanje jednog vozača tenka košta 7.500, padobranca 5.000, a stručnjaka za radare i uređaje veze takođe 5.000 dolara.

Ako se uzme da je na svaki avion potrebno imati dva pilota, onda troškovi u toku pet godina njihovog letenja, održavanja i svih instalacija na zemlji postaju veći nego prvobitna (nabavna) cena aviona. Komandir tenkovske čete raspolaže borbenom tehnikom čija vrednost iznosi između 4 i 5 miliona dolara, kolika je vrednost i jednog industrijskog preduzeća srednje veličine. Kada se vrednost naoružanja i opreme jedne pešadijske divizije podeli srazmerno sa brojem ljudi — 15.000, onda na svakog vojnika dolazi oko 30.000 dolara. Ako se vrednost toga uzme za oružane snage u celini, onda na svakog vojnika dolazi oko 60.000 dolara.

Sve veće i bolje tehničke performanse savremenog oružja povećale su u ogromnoj meri i zahteve za snabdevanjem. Tako se procenjuje da je jednoj američkoj diviziji potrebno dnevno od 800 do 1.200 tona raznog vojnog materijala. Ovo, međutim, nije ništa čudno (kada se uzme u obzir da jedna savremena protivavionska baterija ima 40 tona razne elektronske opreme i da je u stanju da za jedan minut ispali nekoliko hiljada zrna.

Potrebno je, po mišljenju autora, naglasiti da je tehničko poboljšanje oružja i opreme dovelo i do velikog povećavanja broja ljudi po

štabovima i u pozadinskim jedinicama. U odnosu na stvarnu jačinu borbenih snaga, teret pozadinskog i administrativnog povećavanja ljudstva nema više nikakvog ekonomskog opravdanja. Današnja divizija od 15.000 ljudi ima, između ostalog, 5.400 vozača i pomoćnika vozača, a svega 1.600 boraca-pešaka.

Da bi se opremila jedna savremena oklopna divizija potrebno je utrošiti 400 miliona dolara, od čega: 40% na oklopna vozila i njihovo održavanje, 19% na ostala vozila, 10% na protivvazдушnu odbranu i 12% na ostalu elektronsku opremu. Tako, svega oko 18% ostaje za nabavku ostalog naoružanja — topova, minobacača i automatskog oružja.

Iz ovoga proizilazi, zaključuje autor, da danas nije više moguće sprovesti evropski sistem odbrane putem tradicionalne opšte mobilizacije. Relativno jednostavno naoružanje u vreme drugog svetskog rata omogućilo je brzu vojnu mobilizaciju i uzimanje svega 10% stanovništva. Danas snage NATO-a između Baltičkog mora i Alpa imaju 22 do 23 divizije, ali nijedna od zapadnoevropskih zemalja ne bi bila u stanju da brzo mobilise neke značajnije snage. Za razliku od ranijih vremena, današnje oružane snage imaju dovoljno opreme samo za svoje aktivne jedinice. U slučaju neke nužde, aktivno jezgro Bundesvera, koje danas ima 250.000 ljudi i 1,300.000 rezervista, čija je obuka koštala oko 4 milijarde dolara, teško da bi se moglo brzo mobilisati i efikasno upotrebiti. Francuska bi od svojih 1,500.000 rezervista jedva uspela da borbeno opremi i naoruža oko 350.000 vojnika.

U toku drugog svetskog rata Sjedinjene Američke Države su proizvele ukupno 57.000 tenkova, utrošivši na to 1,1 milijardu dolara, i 99.000 lovačkih aviona, što je koštalo oko 5 milijarde dolara. Danas bi se za ovu sumu moglo da proizvede samo 3.600 tenkova i 980 mlaznih aviona »F-4«. Ako bi se cene oružja iz 1960. god. dvostruko povećale u 1980, što vojni stručnjaci zasigurno predviđaju, onda bi za ranije pomenutu sumu bilo moguće nabaviti svega 1.800 tenkova i 490 aviona.

Stalno povećavanje cena oružju preči da se oružane snage toliko smanje da ne budu više u stanju da, uprkos sve savremenijem naoružanju, ispunjavaju postavljene zadatke.

Danas se teško može negirati da vojni budžeti gotovo svih zemalja nisu već dostigli gornju granicu ekonomskih mogućnosti. Njihovo povećavanje, smatra autor, moguće je izvesti samo u srazmeri sa opštim inflacionim povećavanjem cena. Troškovi operativni i oni za vojno ljudstvo iznose već sada 60 do 70% vojnih budžeta, tako da svega 30 do 40% ostaje za tehničko istraživanje i razvoj naoružanja i opreme.

Međutim, sasvim realno gledajući, za nabavku novog naoružanja i opreme može se danas odvojiti, tvrdi autor, svega 15 do 20% od ukupnog vojnog budžeta. Ovi procenti ukazuju na to da je danas sve teže nabavljati novo oružje i opremu, odnosno da se ono može nabavljati u sve ograničenijim količinama.

Operativni troškovi se povećavaju upravo zbog toga što se sve više troši na složeniju i obimniju obuku, na sve veći broj stručnjaka, na održavanje i opravku. Ovo se može sprovesti samo na uštrb fondova za tehničko istraživanje i razvoj. Sva veća složenost savremenog oružja i sve manji fondovi za njegovo istraživanje, razvoj i usavršavanje — što smanjuje odbrambenu sposobnost — predstavljaju začarani krug iz koga je sve teže izići.

U ogromnoj, savremenoj vojnoj mašineriji moguće je, kao i u drugim oblastima ljudske delatnosti, ističe autor na kraju, zameniti ljude mašinama, oružjem i uređajima, mada se taj odnos ljudi i tehnike mora, ipak, na neki način uskladiti i održavati. Zbog toga razumna odbrambena politika mora voditi računa da se racionalni i ekonomski napori, radi postizanja maksimalnih tehničkih performansi, usklade sa raspoloživim ljudskim rezervama.

M. Đ.